Audrius Astrauskas, Mindaugas Bertašius

MARVELĖS KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1991M.

Nutarus Kauno miesto vandens valymo įrengimus statyti Marvelės priemiesčio apylinkėse, Kauno PRPI buvo užsakyti žvalgomieji tyrimai visame būsimos statybos plote (apie 25ha).

Marvelės kapinyno radiniai

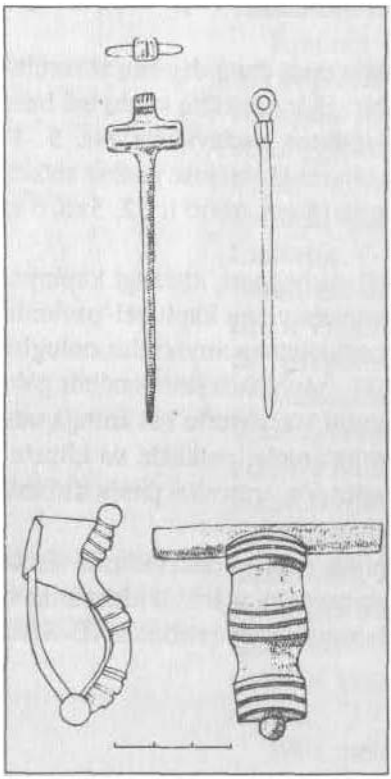

Žvalgant šią teritoriją, iškasta apie 804m^2 dydžio šurfų. Dviejuose iš jų aptikti kapai (k. Nr.1-4). Prie griaučių liekanų buvę įkapės (įmovinis kirvis, peilis, laiptelinė segė, geležiniai smeigtukai) bei kapus ribojantys akmenys rodė šioje vietoje esant senojo geležies amžiaus kapinyną.

Nors iki šių metų kapinynas archeologams nebuvo žinomas, tačiau keletas dirbinių, rastų klojant dujotiekį arba vandentiekį, anksčiau pateko į Vytauto Didžiojo karo muziejų.

Marvelės kapinynas yra Nemuno slėnyje, prie kelio (ir po keliu?) Kaunas-Šakiai, maždaug 1km į rytus nuo Marvos dvaro ir greta jo esančio piliakalnio. Nors kapai aptikti lygioje, iš aplinkos beveik neišsiskiriančioje vietoje, galima spėti seniau čia buvus kalvos. Taip manyti leidžia kruopščiai atlikti aplinkos žvalgymai bei stratigrafiniai stebėjimai. Šiaurėje ši kalva beveik siekė Nemuną, iš kitų pusių ją supo šiuo metu sąnašų sluoksniu užnešta senvagė. Kapinynas užima vakarinę buvusios kalvos dalį.

Tirtoje teritorijoje. 0,4-0,5m gylyje, ryškiai išsiskiria laužavietės, peleningos žemės dėmės. Visos jos panašios formos bei dydžio (iki 3,5m skersmens). Pietinėje tirtoje ploto dalyje aptiktos dvi puslankio formos duobės, užverstos akmenimis ir degėsiais. Panašu, kad šios duobės - dalis maždaug 10m skersmens žiedo. Tame pat gylyje rastas akmuo - galąstuvas.

Tyrinėjimų metu ištyrė 1040 m^2 plotą, aptiko 67 kapus. Vienas jų degintinis, 63 griautiniai, trijose duobėse griaučių neaptikta, tačiau jų įrangą (akmenys kapuose) leidžia spėti, jog Čia turėję būti griautiniai kūdikių ar vaikų kapai.

Dauguma aptiktų kapų išsidėstę tvarkingai, eilėmis. Niekur nepastebėta, kad vėlyvesnis kapas pažeistų anksyvesnįjį.

Šiaurinėje- šiaurės rytinėje tirtų plotų dalyje tarpas tarp eilių gana didelis- iki 6m. Tuo tarpu pietinėje - pietvakarinėje dalyje jis mažesnis- 2-4m. Taigi, gali būti, kad šios eilės kapinyno centrinėje dalyje susijungia.

Didžioji dalis mirusiųjų laidota stačiakampėse užapvalintais kampais, 0,5-1,75m gylio duobėse.

Vaikams kastos mažesnės- 1,20-1,40x 0,6-0,7m, o suaugusiems didesnės- 2,20-2,26x0,7-0,9 ir 2,55-2,9x0,8-1,3m dydžio duobės

Kai kurių kapų (Nr. 1,4,8,10,13,15,16,19,23,26,27, 28,32,38,39,45,55,60,62) duobių sampiluose (kartais ir po griaučiais) aptikta smulkių angliukų, degėsių.

Trijų kapų (Nr. 28, 30, 33) duobių sampilų apatinėse dalyse išsiskiria ploni švaraus smulkaus žvyro sluoksneliai.

Tokios struktūros žvyro kapinyno teritorijoje, nei greta jos nepastebėta.

Daugumoje kapų aptikta pavienių akmenų bei sudėtingesniųjų konstrukcijų. Pagal padėtį griaučių atžvilgiu galima išskirti dvi stambias grupes: I- akmenys virš griaučių II- akmenys griaučių lygyje ar kiek giliau.

Vienuolikoje kapų (Nr. 4,6,14,15,16,18,24,31,32,53)

aptiktos akmenų konstrukcijos virš griaučių. Galima spėti, jog jomis buvo pažymima kapo vieta (dažniausiai-kojūgalis). Apie tai, jog šie akmenys neatsitiktinai pateko virš kapų byloja jų padėtis. Pvz.k.Nr. 6,0,54-0,6m gylyje, atidengti 4 puslankiu sustatyti 11x22x21-30x30x20 dydžio akmenys, žymėję mirusiojo, palaidoto 84-102cm gylyje kojūgalį.

Šioje grupėje iš kitų tarpo išsiskiria kapai Nr.4 ir 53. Kape Nr. 4 ties mirusiojo galva ir kojomis iš 3 eilių vienas ant kito krautų akmenų suformuotos sienelės. Kapo Nr. 53 duobės sampile, virš griaučių, aptikta 70 akmenų. Daugumas jų koncentravosi duobės kraštuose.

Centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūrai būdinga tai, kad daugelyje kapų, prie griaučių iš abiejų mirusiojo šonų galvūgalyje bei kojūgalyje, randama po akmenį. Marvelės kapinyne taip išdėstytų akmenų aptikta 13-oje kapų (Nr. 8,10,16,22, 35,44,48,50,54,60,62,65). Šiam pogrupiui, matyt, priklauso ir kapas Nr. 33, kuriam dešiniojoje galvūgalio ir kojūgalio pusėje aptikta po du akmenis.

Akmenų greta griaučių ar po jais aptikta dar 16-oje kapų. Keturiuose iš jų (Nr. 11,14,40,42) abipus kaukolės padėta po akmenį. Aštuoniuose kapuose (Nr. 12,28,32,33,47,51, 62) greta griaučių aptikti pavieniai žalsvo atspalvio molio gniužulai. Jų padėtis skirtinga. Pvz., kape Nr. 12, 144cm gylyje (griaučiai 156cm gylyje), palei trumpąsias duobės kraštines, buvę po du 10-15cm skersmens molio gabaliukus. Kituose kapuose aptikta po vieną-du tokio pat dydžio gabaliukus- dažniausiai galvūgalyje. Kapuose Nr.30, 34,44,57,58,60,62 aplink griaučius buvo keturkampės 2-8cm storio ir 2-6cm aukščio molio sienelės ar jų fragmentai. Kapinyno teritorijoje fiksuoti kieto priemolio sluoksniai yra visai kitos struktūros. Taigi į kapus dėtas iš toliau atneštas molis.

Visi mirusieji guldyti aukštielniki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis įvairi (išskirta 12 skirtingų variantų).

Labiausiai paplitę (po 5 atvejus)- abi rankos sulenktos beveik 180° kampu (k.Nr. 23,51,54,57); rankos sulenktos 45° kampu taip, kad plaštakos gulėjo dubens kaulų srityje (k.Nr. 24, 25, 45, 48, 61). Dauguma mirusiųjų guldyti galvomis į šiaurės vakarus (275°-310°)(13 vyrų, 4 moterys, vienas vaikas, 10 nenustatytos lyties). Devyni mirusieji (5 vyrai, 4 nenustatytos lyties), orientuoti į vakarus (265°-275°), dešimt į pietryčius (5 moterys, 1 vaikas, 4 nenustatytos lyties). Į rytus (85°-95°) orientuoti šeši mirusieji: (4 moterys, 2 nenustatytos lyties). Trys mirusieji palaidoti pietvakarių kryptimi (230°-265°): (1 vyras, 1 moteris, 1 nenustatytos lyties). Vienas vyras ir du nenustatytos lyties mirusieji galvomis orientuoti šiaurės vakarų (312°-322°) kryptimi.

Tyrinėjimų duomenys leidžia teigti, jog didžioji dauguma mirusiųjų laidota be karstų, susukti į marškas. Apie tai byloja suspausta griaučių padėtis bei išliką reto audinio pėdsakai ant kapuose Nr. 49,54,60 rastų geležinių dirbinių.

Karstų žymės užfiksuotos tik trijuose kapuose (Nr. 10, 20,21). Kapo Nr. 10 karsto liekanos (kontūrai) leidžia spėti jį buvus keturkampį,2,2x0,5m dydžio.

Ištirtame Marvelės kapinyno plote, 0,95-lm gylyje, aptiktas degintinis kapas (Nr.5). Sudegą kauliukai drauge su ritualinio laužo liekanomis supilti į 0,15-0,8m gylio ir 0,7-0,8m skersmens duobutę. Likusi degėsių bei angliukų dalis paskleista virš kapo ir aplink jį (bendras degėsių dėmės plotas 2,20x2,25m, vidutinis storis aplink kapą - 0,05-0,15m).

Kapuose aptikta gana daug darbo įrankių, ginklų, papuošalų. Tik vyrams į kapus dėti įmoviniai kirviai (k.Nr. 3,10,20,22,33,34,54,60,64), ietigaliai (k.Nr.11,23,25, 28,60), peiliai (k.Nr.14,8), peiliai-dalgeliai (k.Nr. 4,28,29, 55,56). Galbūt prie vyriškų įkapių reikėtų skirti antkakles. Vyro kape Nr.22 rasta antkaklė kūginiais galais, o vaiko kape Nr. 18- antkaklė buoželiniais galais.

Būdingiausia moteriška įkapė - yla. Šių darbo įrankių

rasta kapuose Nr.l,12,16 17,32,37,45,57,62). Tik moterys puošėsi stiklo bei emalės karolių apvaromis (k.Nr.12, 21,24,32,49), apyrankėmis (k.Nr.16,17,21,36,62). Kape Nr.62 palaidotos moters galvūgalyje rasti galvos papuošalo fragmentai.

Abiejų lyčių mirusiųjų kapuose aptikta gana daug įvairių tipų smeigtukų, segių (pav.),žiedų: k.Nr.1,21,24,31,36, 55,61; rastos nenustatyto tipo smeigtukų adatos, k.Nr. 2,3, 15,17,38,43- geležiniai lazdeliniai smeigtukai; k.Nr.25, 29, 61- geležiniai smeigtukai II grupės cilindrinėmis galvutėmis, k.Nr.13,20,22,54- žalvariniai statinėliniai smeigtukai,k.Nr. 48- žalvarinis lazdelinis smeigtukas II grupės cilindrine galvute. K.Nr.8- žalvarinis ritininis smeigtukas, k.Nr.10- žalvarinis laiptelinis smeigtukas.

Dešimtyje kapų aptikta vienuolika segių. Šešios žalvarinės laiptelinės (III grupės- k.Nr.3,11,22,54,57), dvi žalvarinės laiptelinės IV grupės (O.Almgren. Vgr. 96tip. 96)(k.Nr.21, 22), žalvarinė lankinė (k.Nrl7), žalvarinė trikampe kojele (k.Nr.58). Kape Nr.49 aptikti geležinės (laiptelinės?) segės fragmentai.

Keturiuose kapuose buvo trys įvijiniai (k.Nr.8,20,69) ir vienas uždaras (k,Nr.22) žiedas.

Sudeginto nenustatytos lyties mirusiojo kape rasta varinė diržo sagtis.

Tyrinėjimų metu aptikta keletas atsitiktinių radinių- peilis, žiedinis antsmilkinis, puodynės brūkšniuotu paviršiumi apatinė dalis

Marvelės kapinynas skiriamas Centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūrai. Griautiniai kapai datuojami II-IVa. Degintinis, matyt, priklauso vėlyvojo geležies amžiaus antrajai pusei.